

CONCEPTUALIZAREA POLITICII EXTERNE A UNIUNII EUROPENE

CONCEPTUALIZING THE FOREIGN POLICY OF THE EUROPEAN UNION

CZU: 327:061.1UE:339.92

<https://doi.org/10.59295/spd2024s.31>

Andrei ZAPȘA,

ORCID: 0009-0002-8498-9970

e-mail: andreizapsha@gmail.com

Universitatea de Stat din Moldova

***Summary.** This paper delves into the European Union's grand strategy and the spectrum of its capabilities in addressing contemporary challenges. It critically evaluates the conceptual foundations and operational dimensions of EU powers, referencing seminal works by scholars such as John Lewis Gaddis and Colin Gray. The analysis dissects how the EU deploys its economic, civilian, ethical, and military instruments to realize strategic objectives, with a particular focus on the integrationist success of the single market. The research underscores the economic power of the EU, evidenced by the single market's role in enhancing economic cohesion and resilience. However, it also critiques the rigidity and procedural inertia of EU mechanisms in the face of external geopolitical threats, notably from Russia. The study acknowledges the robustness of the EU's ethical and civilian powers, despite internal inconsistencies in member states. Ultimately, the paper posits that while the EU's strategic deployment of its powers has largely ensured regional stability and prosperity, it must continuously evolve to effectively navigate and mitigate emergent global challenges, thereby sustaining its strategic relevance in the 21st century.*

***Keywords:** economic integration, single market, geopolitical threats, civilian power, regional stability, global challenges, vital interests, Grand Strategy, economic power, emerging challenges, European Union.*

***Cuvinte-cheie:** integrare economică, piață unică, amenințări geopolitice, putere civilă, stabilitate regională, provocări globale, interese vitale, Marea strategie, puterea economică, provocări emergente, Uniunea Europeană.*

INTRODUCERE

Această lucrare abordează unul dintre aspectele fundamentale ale înțelegerii funcționării Uniunii Europene, și anume evaluarea adecvării și tipurilor de puteri exercitate de UE pentru a atinge obiectivele enunțate în marea sa strategie, în contextul noilor realități și provocări emergente cu care se confruntă Uniunea în diverse domenii. Ca una dintre cele mai mari și influente organizații regionale din lume, Uniunea Europeană se confruntă în prezent cu o serie de provocări complexe. Acestea includ o varietate extinsă a paletei de aspecte, dintre care, dar fără a ne reduce la: politice, economice, sociale și de mediu, precum și riscurile tot mai mari condiționate de manifestările politicii externe și de securitate a Rusiei la granițele sale. Schimbările climatice, frământările politice inter-

ne, instabilitatea economică provocată de pandemia COVID-19, problemele sociale precum imigrația și creșterea inegalității reprezintă doar câteva probleme dintr-o listă mai extinsă. Aceste provocări nu doar că amenință stabilitatea UE, dar oferă și oportunități pentru ca organizația să își demonstreze reziliența și capacitatea de adaptare. Având în vedere cele menționate, vom încerca să identificăm cele mai semnificative concepte și clasificări ale *puterilor* europene, analizând totodată domeniile lor de aplicare și eficiența acestora în adaptarea și răspunsul noilor realități.

MAREA STRATEGIE A UE ÎN CALITATE DE CONCEPT PENTRU ATINGEREA OBIECTIVELOR PRIN EXERCITAREA PUTERILOR

Pentru a înțelege în ce măsură *marea strategie a Uniunii Europene* (or. EU Grand Strategy) este un concept valoros în contextul noilor provocări, este esențial să analizăm definițiile acestuia. Conform lui John Lewis Gaddis, marea strategie nu se rezumă la un set de tactici militare sau manevre geopolitice, ci reprezintă utilizare intenționată a resurselor și acțiunilor pentru a atinge obiective politice semnificative. Aceste obiective pot varia, cuprinzând forme de la îmfrățuirea prosperității economice până la promovarea păcii și stabilității globale. Totuși, dimensiunea și importanța strategică a comunității de securitate nu corespund întotdeauna dimensiunii acestor obiective politice. Cu alte cuvinte, semnificația scopurilor politice urmărite prin marea strategie poate fi mult mai mare decât dimensiunea și ponderea comunității de securitate implicate în realizarea lor [5].

Williamson argumentează că, pentru a dispune de și/sau a promova o mare strategie, un stat trebuie să corespundă unor atare indicatori de dimensiune, capacitatea de a o implementa fiind atribuită doar statelor medii și mari, excluzând în definitiv statele mici [8, p.75-88]. Chiar dacă această viziune poate părea plauzibilă, este necesar să respingem această abordare, deoarece UE nu reprezintă un stat propriu-zis, chiar dacă criteriul dimensiunii este satisfăcut și Uniunea Europeană proiectează, în principiu, activități care corespund conceptului de mare strategie. În plus, respingerea ideii că un stat mic ar putea avea elemente de mare strategie ni se pare nepotrivită, având în vedere numeroase exemple istorice, precum rezistența Muntenegrului împotriva Imperiului Otoman. Ținând cont de cele menționate, considerăm drept cea mai relevantă definiția lui Colin Gray, care sugerează este că marea strategie reprezintă „*direcția și utilizarea oricăror sau tuturor activelor unei comunități de securitate, inclusiv instrumentul său militar, în scopul politicilor stabilite de politicieni*” [6, p.42].

Conectând conceptul de utilizare a instrumentelor pentru a atinge scopurile politice, concluzionăm că raționamentul principal al mării strategii rezidă în cristalizarea cadrului și directivelor adecvate pentru atingerea obiectivelor politice, sau, cu alte cuvinte, așa-numitelor „*interese vitale*”, conform lui Kennedy, menționat de Smith [9, p.144–163].

O abordare interesantă a ideii de interese vitale include securitatea fizică, prosperitatea economică și proiecția valorilor ca fiind esențiale, chiar dacă aceste trei categorii nu pretind să cuprindă o imagine exhaustivă [2, p.79].

Diferite tipuri de puteri, atât stimulative, cât și restrictive, sunt folosite ca instru-

mente pentru a realiza și proteja aceste interese vitale, iar Uniunea Europeană nu face excepție. În lista următoare, vom enumera tipurile de puteri menționate de Smith:

1. Puterea economică – (accesul la piață și ajutorul financiar, precum și sancțiunile).
2. Puterea civilă (diplomația, misiunile juridice/judiciare și bunele oficii).
3. Puterea etică (promovarea drepturilor omului, statului de drept și democrației).
4. Puterea de atracție (inspirarea statelor candidate sau servirea ca exemplu pentru alții).
5. Puterea militară ușoară (poliția, jandarmeria sau forțele paramilitare/gendarmeria).
6. Puterea militară grea (forțele aeriene, terestre și navale) [9, p.144–163].

Putem afirma că UE folosește toate aceste puteri, deși la grade diferite de intensitate, ceea ce nu este considerat suficient de unii cercetători. De exemplu, I. Manners susține că Europa ar trebui concepută mai degrabă ca o „putere normativă” decât ca una militară sau civilă [7, p.235–258]. În aceeași ordine de idei, R. Del Sarto descrie Uniunea Europeană ca un „imperiu normativ”, datorită rolului asumat în propagarea propriilor valori în regiunile sale de frontieră și nu numai [3, p.215–232]. Considerăm că acest termen ar trebui evitat pentru a preveni dezbaterile legate de trecutul colonial al puterilor europene.

Pentru a aprofunda înțelegerea acestor abordări distincte și pentru a promova o viziune integrată a puterilor pe care UE le exercită, trebuie să ne referim la distincția făcută de Smith asupra elementelor cheie ale orientării marii strategii a UE. Chiar dacă rezonăm cu această idee, considerăm că o formulă diferită ar fi mai adecvată pentru a descrie fenomenul.

Figura 1. Lentilele orientării spre Marea Strategie a UE (Elaborat de autor.)

Conform Figurii 1, există multiple perspective care ghidează procesul de adaptare al Marii Strategii a Uniunii Europene, precum și gradul și formele de puteri implicate. Așa cum există trei tipuri de lentile (convexe, concave și plane), există trei perspective principale prin care analizăm această problemă. Astfel, lentila 1 este dedicată elementelor Marii

Strategii care sunt destinate UE însăși, lentila a 2-a este orientată către vecinătatea UE prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate în multitudinea formelor și formatelor sale, iar cea de-a 3-a lentilă este orientată către sistemul global în sine.

În concluzie, Marea Strategii a UE este un concept complex și multifacetic care implică atât considerații interne, cât și externe multidimensionale. Pentru a fi un actor eficient pe arena mondială, UE trebuie să fie capabilă să-și implementeze obiectivele fundamentale în cadrul statelor sale membre, în timp ce își proiectează influența și își gestionează relațiile cu alte mari puteri. Acest lucru necesită un echilibru delicat și sensibil, adesea supus provocărilor interne și externe, dar rămâne esențial pentru relevanța și succesul continuu al UE în secolul XXI.

MODUL DE UTILIZARE A PUTERILOR DE CĂTRE UE

Explorând conceptele principale ale Marii Strategii a UE, trebuie să analizăm și impactul său asupra realizării obiectivelor vitale prin intermediul puterilor sale, privind din perspectiva celor trei lentile, evidențiind în mod prioritar cele mai relevante puteri și procese cu impact semnificativ.

În această ordine de idei, unul dintre obiectivele fundamentale ale UE este să promoveze integrarea economică între statele membre, realizată prin stabilirea pieței unice. Stabilirea pieței unice este una dintre cele mai semnificative realizări ale Uniunii Europene, deoarece servește drept catalizator pentru creșterea economică și crearea locurilor de muncă, în timp ce simplifică viața de zi cu zi atât pentru indivizi, cât și pentru întreprinderi. Piața internă permite libera circulație a persoanelor, bunurilor, serviciilor și capitalurilor în UE, creând o piață unică similară cu cea a unui stat-național. Consecvent, cetățenii UE beneficiază de libertatea de a studia, lucra, cumpăra, a se pensiona și de a accesa produse din orice parte a Europei. Piața unică a eliminat cu succes numeroase bariere tehnice și birocratice, conducând la o competiție crescută, prețuri reduse și o mai mare varietate de opțiuni pentru consumatori. Cu toate acestea, UE este vigilentă în asigurarea faptului că aceste beneficii nu compromit principiile echității, protecției consumatorilor sau sustenabilității mediului. De exemplu, UE ia măsuri pentru a se asigura că companiile operează în mod etic și sustenabil, în timp ce mențin prețurile competitive[4]. Succesul puterii economice a UE nu este contestat, furnizând resurse pentru manifestarea altor puteri, cum ar fi puterea de atracție, servind drept referință și obiectiv pentru țările care au aderat deja sau aspiră să o facă, cum ar fi statele din Balcani. Forța acestei puteri este demonstrată și de dorința țărilor precum Moldova, Ucraina și Georgia, primele două obținând statutul de candidat în 2022. Cu toate acestea, există îndoieli privind cadrul specific acestei puteri, deoarece mecanismele sunt rigide și lente, întârziind intențiile de aderare ale statelor membre potențiale în contextul amenințărilor rusești, oferind Federației Ruse sau altor mari puteri mai mult timp și spațiu pentru a-și extinde influența. Caracterul reușit al utilizării acestei puteri este susținut de cercetători care promovează elemente ale acestor concepte la statutul de putere independentă. Ca exemplu pertinent, C. Darro susține ideea Europei ca putere de piață, bazată pe rezultatele bune ale puterii economice, concentrându-se pe aspectele pieței, dar ar

trebui să evităm utilizarea exclusivă a acestui termen, excluzând alte categorii sub aceeași umbrelă conceptuală [1, p.682–699].

În ceea ce privește evaluarea puterilor etice și civile ale UE, trebuie să recunoaștem că, în ciuda unor mișcări tectonice interne, aceste două puteri sunt bine consolidate în spațiul UE. Există îngrijorări legate de sistemul judiciar din Polonia și de libertatea presei în Ungaria, dar, într-o perspectivă comparativă, cele mai mari provocări se întâlnesc în regiunile abordate de a doua și chiar a treia lentilă menționată în Figura 1.

Referitor la puterile militare exercitate de UE, trebuie făcute câteva clarificări. Chiar și din perspectiva primei lentile, statele membre ale UE au reușit să asigure o securitate relativ stabilă în ultimele decenii, fără conflicte militare în curs între ele, dar perspectivele din a doua și a treia lentilă indică alte realități. Nu este necesar să dezbaterem obligațiile specifice de apărare colectivă așteptate de toți membrii UE, deoarece NATO continuă să fie un mijloc eficient de descurajare a amenințărilor militare interne și externe, în special în regiunea UE/Atlantului de Nord [9, p.144–163]. În același timp, având în vedere amenințările generate de expansiunea rusă și instabilitățile din vecinătatea imediată a bazinului mediteranean, UE ar trebui să dezvolte mecanisme de apărare independente, care să ofere un grad mai mare de autonomie față de NATO.

Luând în considerare Figura 2, trebuie să subliniem faptul că, deși UE este un actor semnificativ, nu este singurul care exercită o gamă diversificată de puteri.

În contrast cu opinia lui I. Manners, considerăm că „puterea normativă” nu ar trebui să fie tratată ca o categorie separată, ci mai degrabă ca o „ceață a puterii normative”, datorită caracterului incert, abstract și a lipsei de responsabilitate sau capacității de cuantificare în anumite privințe. Întrucât diferiți actori se influențează reciproc, acest lucru conduce inevitabil la procese de armonizare în diverse domenii. Astfel, de exemplu, țările care doresc să exporte produse în UE trebuie să respecte reglementările în acest domeniu, un efect direct al puterii economice a UE.

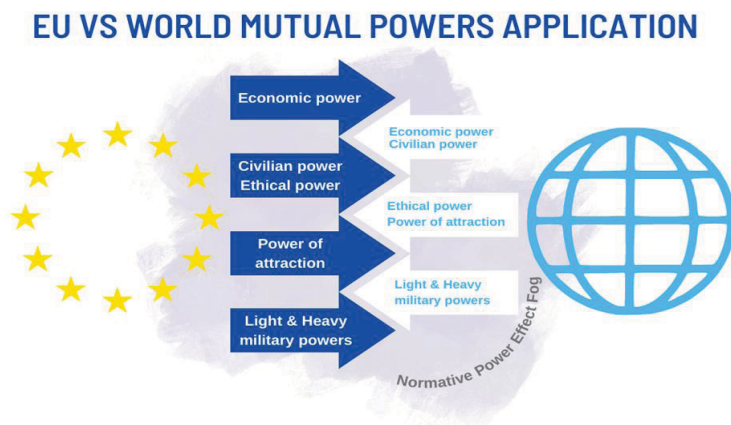

Figura 2. Cum influențează puterile exercitate actorii relațiilor internaționale?
(Elaborate de autor.)

În concluzie, putem afirma cu certitudine că Uniunea Europeană a utilizat puterile sale într-o măsură suficientă pentru a asigura securitatea, creșterea economică și pacea pe continent în ultimele decenii. Cu toate acestea, în fața provocărilor emergente, este imperativ ca UE să exploreze noi dimensiuni ale competențelor sale pentru a se adapta și a răspunde eficient în viitorul apropiat. Acest demers este crucial pentru menținerea relevanței și succesului său în secolul XXI.

CONCLUZII

În lumina discuțiilor prezentate în această scriere, se relevă că Uniunea Europeană se confruntă cu multiple provocări care necesită o abordare gestionară eficientă a puterilor sale pentru a-și atinge obiectivele strategice. În calitate de una dintre cele mai mari și influente organizații regionale din lume, UE trebuie să facă față unui context global complex, marcat de provocări politice, economice, sociale și de mediu, inclusiv amenințări crescânde din partea Rusiei la granițele sale. În acest context, conceptul de Marea Strategie a UE devine crucial pentru înțelegerea modului în care organizația își utilizează resursele și acțiunile în direcția atingerii unor obiective politice semnificative. Aceste obiective pot include prosperitatea economică, promovarea păcii globale și stabilitatea. Deși UE nu este un stat în sens tradițional, ci o comunitate de securitate, abordarea sa strategică este menită să consolideze cadrul facil propriu pentru realizarea intereselor vitale. Totodată, este crucial ca UE să își adapteze și să își extindă capacitățile în fața noilor realități emergente pentru a rămâne relevantă și eficientă în promovarea stabilității și progresului nu doar în interiorul granițelor sale, ci și în întreaga lume.

REFERINȚE

1. DAMRO, C. Market Power Europe, *Journal of European Public Policy* 19, no. 5 (2012): p. 682–699. În: <https://doi.org/10.1080/13501763.2011.646779> (accesat: februarie 2023)
2. DEIBEL, T. L. *Strategies before Containment: Patterns for the Future*, *International Security* 16, no. 4 (1992): p.79. În: <https://doi.org/10.2307/2539188> (accesat: februarie 2023)
3. DEL SARTO, R. A. Normative Empire Europe: The European Union, Its Borderlands, and the "Arab Spring". *JCMS: Journal of Common Market Studies* 54, no. 2 (2015): p.215–232. În: <https://doi.org/10.1111/jcms.12282> (accesat: februarie 2023)
4. Directorate-General for Communications (European Commission), *Single Market*, Publications Office of the European Union, October 28, 2020. În: <https://op.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/25deabe8-199a-11eb-b57e-01aa75ed71a1/language-en> (accesat: februarie 2023)

5. GADDIS, J.L. *What Is Grand Strategy?: International Security in a New Era of Crisis*. Lecture presented at the International Security in a New Era of Crisis, February 27, 2023.
6. GRAY, C.S. *Strategy and Defence Planning: Meeting the Challenge of Uncertainty*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
7. MANNERS, I. Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *JCMS: Journal of Common Market Studies* 40, no. 2 (2002): p.235–258. În: <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353> (accesat: februarie 2023)
8. WILLIAMSON, M. Thoughts on Grand Strategy and the United States in the Twenty-First Century. *Journal of Military and Strategic Studies* 13, no. 1 (2011): 75–88.
9. SMITH, M. E. A Liberal Grand Strategy in a Realist World? Power, Purpose and the EU’s Changing Global Role. *Journal of European Public Policy* 18, no. 2 (2011): p.144–163. În: <https://doi.org/10.1080/13501763.2011.544487> (accesat: februarie 2023).